

ADOLETVS, SIVE

ἐν τῇ φάσει, vniuersa nomēclatura quid aliud nobis declarare videtur, q̄ indubitātā philosophi hui⁹ hanc fuisse sentiētiā, nomina scilicet rebus secundum naturā exigentiā quā conuenientissime semper ascribi assignarique oportere ! Hæc sunt, Alexander, quæ de nominum ratione tibi pro temporis angustia, & hac ieiuna facultatis nostræ mediocritate, dicere in præsentia habui. Reliqua tu (quo es ingenio) iugi variaque antiquorum lectioe perquires, & ab eruditis viris percontando post hæc feliciter excutere poteris. Nam mihi satis nunc superque fuit tuæ vt potui & debui morem gerere voluntati.

F I N I S.

SADOLETVS, SIVE DE PRECIBVS.

LEONICVS BVRGARINO.

10



Herculeus Lapis, quem Magnetem vocant, Burgarine charissime, occulta quadam vi, & naturā (vt aiunt) concordia, distans ad se trahere ferrum percipitur: ferri vero præsentiam & conspectum audaces ad se viros rapere Homerus est author. Votis porro & precationibus quibusdam elicitos fuisse deos, & ad humanos accessisse conuentus credula existimauit antiquitas. Inde Iouis cognomen Elicij apud Romanos, & Numæ regis cum Egeria nymp̄ha fabulose celebrantur congressus. Nos autem, qui sanctioribus proculdubio viuimus institutis, & ab antiquis per manus tradita patribus veræ religionis dogmata casto pioq; mentis obseruamus cultu, deum quidem ipsum, & præstantes supra hominem naturas loco moueri, & ad nos accedere, terrasq; & hominum genus peregrinantium modo inuisere, haudquaquam existimamus. Preces vero exaudire, & hominum supplicationibus & votis flecti, & cum malis multa ab eisdem ideo auertere, tum inuicem bona ijs largiter præstare, pro certo tenemus. Hinc sacerdotum apud nos diurnæ nocturnæq; diuinarum laudum decantationes, & quotidianæ in templis precantium Christianorum frequentia. Hinc votorum etiam duris in rebus nuncupationes, & gratæ postmodum magnificæq; persolutiones processisse videntur: vt id fileatur, quod omnibus ferè horis tacitus sibi vnusquisque aliquid peculiariter precatur & rogat. Quæ sanè vitæ institutio, & certa credulitas, cum vetustissima est, & ab initio omnium seculorum memorijs comprobata, tum hominum etiam generi perquam vtilissima esse censetur. Deos enim esse credi, & illos rerum curam gerere humanarum, maxime ex vsu vitæ est. Quamobrem reges & principes, rerumque pub. rectores, & antiquis semper temporibus, & nostra etiam ætate, religioni quidem & sacrorum ceremonijs deditos viros, vacationibus semper & immunitatibus sunt prosequuti, emolumētisq; etiam omnibus illos & vitæ commodis fouerunt & fouent. Impios vero, & religionis hostes, cōtrā, ceu hominū generi pestilentes & noxios, supplicijs & pœnis & exilijs multauerunt, & nunc istuc ipsum etiam facere perseuerant. Et profecto ita se res habet. Qui enim deos aut nullos esse, aut humanas nō curare res credūt, & neq; votis illos, neq; precibus vllis moueri existimant, ij profecto nulla mentis ratione, sed infreni viuentes libidinis impetu, quod turpiter, siue auare, siue crudeliter appetunt, id pulso procul metu, dummodo latere se credant, omni prorsus studio totisq; viribus parare contendunt. Quod secus ijs accidere necesse est, quæ præsentibus vbique, & omnia videntes & audientes deos, recto mentis iudicio existimant & credunt. Quo in numero, si quisquam alius, vir certe est philosophus, qui exactam naturæ cognitionem rectis virtutum moribus copulans, & excellentes solus ab omniq; seiugatas sensu contemplatur essentias, & illas pio (vt par est) mentis cultu veneratur & colit solus. Horum preces & vota propitius certe audit deus, cum ij maxime precando dum se corporibus auocant, & in mentis caput ascendere contendunt, perquam similes sanè deo fiunt. Caue enim putes Burgarine quorumcunque precantium à præstantibus naturis quascunq; exaudiri voces, qui aliud sæpenumero agētes, nō corde, sed labijs (vt aiunt) deum honorant. Cum enim multa rite precantes habere oporteat, tum solitariam maxime, & deo intentam mentis aciem habere debent, ab omni quidem alia re seiugatam prorsus & liberā: soli vero illi cui preces fundūt, affectam, & ceu nexu quodam indissolubili copulatam. Qua de re superioribus diebus cum apud Reuerendissimum præfulem Iacobum Sadoletum forte essem, ad quem sæpius (vt scis) salutandi gratia accedere soleo, illum audiui cum eleganter & copiose (vt semper solet) tum à consueta isthęc pertractandi ratione diuerse admodum verba facientem. Aderant autem mecum cum alij pleriq; tum Hieronymus Magnanus Vestinus episcopus, vir & religione conspicuus, & literarum etiam studijs in primis clarus. Cum enim statim forte adessent dies quibus omnes ferè vrbis sacerdotes quotannis de more per compita & plateas celebri pompæ frequentia pro frugibus precari solent, & illorum concinne precantium & canentium, in quo eram cubiculo, clare exaudirentur voces, ad me conuersus Sadoletus, Audis ne, inquit, Leonice, canentium choros, hymnosq; & preces veteri instituto pro frugibus deo fundentium, quali harmoniæ

20

30

40

50

gratia illi & quo leporis concentu omnium aures iucunde simul & efficaciter permulceant? Nescio profecto quid alij, ego certe (vt vera fatear) ab huiusmodi re multum afficior, mouentq; me mirifice, & nescio quo modo animum altius euocant meum. Tum ego, Nec mirum inquam Reuerendissime Domine tali te affici modo, quando duo simul coniuncta sunt, quorum vel alterum recte se habentes animos eximie valeat commouere. Vocis enim modulatio & amœna suauitas, vt verborum in præsentia taceam vim, nedum homines, sed feras etiã ipsas proculdubio flectere & permulcere possunt: vt non immerito (mehercule) Orpheum antiqui vates voce & fidibus canentem, cum ferarum genus omne, tum inanimes etiam & surdas res demulxisset & post se traxisset memoriæ prodiderint. Quæ sanè res Platonis (vt arbitror) sententiæ, quæ de animorum constitutione, diuine potius quàm humane vir ille recte intelligentibus scriptam reliquit, mirifice suffragari videtur. Numeris enim & harmonia humanus constans animus, numerosis nimirum vocum modulationibus excitari percipitur, & loco stare nescit, cognatione (vt aiunt) & contagione quadam, quam græci sympathian, nostri concordiam vocant, commotus & excitus: quæ ad inanimes vsque res iugi etiam tenore delabitur. Si quidem percipere licet distantis lyræ fides ad alterius sonum lyræ simili harmoniæ temperamento contentæ, manifestissime motari & resiliere. Sed quid ego isthæc inquam tibi in præsentia? an (quod aiunt) sus Mineruam? Tum ille ad me hilari conuersus vultu, quid tu, inquit, Leonice, sus Mineruam? aut cur tu te ipse adeo despicias? qui huiusce rei Academicorum decretis optime coniectans causam, illam non minus dilucide quàm breuiter nunc explicasti. Nisi forte recto nostrorum instituto te humilem facis, vt merito postmodum ab alijs extollaris. Verum sint ista certe vt abs te dicta sunt: & homines cum numerosæ (vt videtur) moueant voces, tum vel maxime preces & verba deducant & frangant. Cur autem hæc (vt in confessis est) deum etiam ipsum tangant, & precantium votis excellentes supra hominem exorentur naturæ, hoc abs te Leonice in præsentia audire percuperem. Quare age & nunc aliquid de Academiæ penu reconditum deprome. Tum ego, Non ea inquam Reuerendissime Domine vis nostra est: talesq; res & tã arduas ingenia pusilla nõ sufferunt. Noli igitur mihi id oneris imponere, quod humeris impar est meis, & sub quo mihi turpiter cadendum esset. tibi hæc debentur certamina, tuisq; rotis isthæc conterenda est meta. Et Magnanus, Miro, inquit, desiderio Reuerendissime D. & sedulo expectabam quidnam quæstioni propositæ responsurus esset Leonicus. Hac enim de re ea quæ nostri ferè omnes dicunt authores, studiose perlegi omnia, & ad manum etiam habere me credo. Verum politiora quædam de precibus, & antiquorum lucubrationes magis redolentia de illo audire desiderabam. Noui enim illum cum multæ lectionis semper fuisse, tum Academicis mirifice additum decretis, quæ mihi sanè philosophorum natio vt alijs ferè in omnibus quæ ad philosophiam spectant, cæteris haudquaquam postponenda videtur sectis, ita longe omnibus (meo quidem iudicio) præponenda in ijs quæ de superioribus pertractant naturis, illarumq; cum vires, tum beneficam ad omnia prouidentię & bonitatis ostendunt curam. Qui locus ad religionem proculdubio, diuinumq; cultum totus pertinere videtur. Cæterum quoniam is suas tibi delegat partes, superioriq; (vt par est) cum in cæteris omnibus, tum in ijs præcipue sponte cedit sua, bene certe mecum in præsentia actum esse existimo, & non mediocre fecisse lucrum me reputo, quando te hodie hac de re Academicorum more disertantem audire non dubito. Scio enim quod neq; meo hanc rem neq; Leonici nostri studio inuidebis, & hodiernam disputandi operam nobis liberaliter præstabis. Tum ille hilarè (vt solet) renidens, & tu, inquit, etiam Magnane cum Leonico facis, mihiq; hoc oneris imponere cõtendis. Atqui disceptantiũ ferè omniũ, sed Academicorum præcipue, constans semper fuit institutum, vt qui proponebat aliquid, ille audiret: contra autem de quo quippiam quærebatur, is sanè diceret. Quamobrem recto rationis ordine æquum profecto erat Leonicum dicere, me vero auscultare. Verum quando ita vultis, & vestro à me iure hoc enixius contenditis, libens id vestra aggrediar causa: quod an ex animi nostri sententiã explicare nunc possim, haudquaquam scio. Magnæ enim (vt nostis) & assiduæ cum publicæ tum priuatæ etiam occupationes, ijs præsertim temporibus me nimis diu ab huiusmodi studijs auocarunt. sed si vires deficient, voluntas certe non deerit. Quare vobis in præsentia geratur mos. Verum de precibus & votis verba facturos, Deum in primis precari æquum esse censeo, qui mentis nostræ oculos splendore suæ claritatis illuminet, vt quæ placita illi grataque sunt, & comprehendere valeat animus, & verbis postmodum luculenter possit exprimere. Hic cum omnes assensu fuisset, tacitissq; etiam mentis precibus vnusquisq; id ipsum expetisset, paululum moratus sic exorsus est ille. Vetus & constans est opinio, ab antiquis vsque repetita temporibus, & populorum etiam omnium gentiumque cõprobata consensu, diuinas quasdam supra hominem esse naturas, quæ inferiorum quidem omnium bonitate sua curam gerant, & illis cum bona largiter tribuant, tum mala & aduersa ab eisdem benigne & salutariter auertant & propellant. Hosq; propitios vt sunt existimantes & vocantes deos, rite illos pieq; semper colere, & illis preces & vota assidue fundere omnes ferè consueuerunt. Adeoq; hæc in hominum mentibus congenita censetur opinio, vt nulla gens neque tam humana reperiatur & docta, neq; tam immanis rursus & barbara, quæ hac de re ceu naturali quodam admonitu & instinctu excita, aliter loquatur & sentiat. Taceo hoc in loco paucos quosdam apud veteres ab omni planè vita & hominum commercio explosos, Diagoras inquit, Theodoros, Protagoras, & si qui alij prauo mentis errore nullos esse dixerunt deos. Epicurus quin etiam haudquaquam in præsentia perhibendus, qui verbo quidem tenus esse asserit deos, re autè ipsa

eos sanè de medio tollit, cum illis nullum omnino actionis opus, nullam rerum humanarum, neque
 etiam cælestium relinquat curam, sed monogamos quosdam (vt ait Cicero) & solitarios & perstabiles
 in intermundijs suis degere illos existimet. Alij autem omnes, cum ciuilibus negotijs dediti, & res
 rum publicarum gubernationibus emancipati, tum philosophi maxime qui res abditas & abstrusas
 solerti mentis indagine rimari sunt soliti, & deos esse constantissime crediderunt, & illos precibus &
 votis, ceu audientes & curantes omnia, propitios sibi & placabiles semper reddere contèderunt. Hinc
 apud Assyrios Chaldæi, apud Indorum populos Brachmanes, penes Gallos Druydæ, apud Persas
 Magi, penes Aegyptios sacerdotum natio, assiduam religioni diuinoque cultui præstantes operam,
 ceremonijs & sacris, votorumq; insuper nuncupationibus, & assiduis precum obsequijs deos colebāt,
 venerabantur, adorabant. Qui certe mos voluētibus seculorum curriculum, ceu per naturæ manus tra- 10
 dītus, & ad nos vsque perueniens, eo rectius nunc, & deo sanè gratius obseruari percipitur, quo inte-
 merata veræ religionis mysteria, sacraque incorruptæ fidei dogmata, Dei optimi maximi ineffabili
 quadam bonitatis plenitudine solis tradita & reuelata sunt Christianis: vt hæc demum vera & solida
 dei religio & cultus videri, & rectissime existimari possit, cum primæ illæ religionis potius imagines
 & vmbra quædam quàm religiones merito appellari debuerint. Omnes igitur ferè (vt vnde digressi
 sumus reuertamur) & deos esse constanter asseuerant, curamque illos rerum humanarum gerere cre- 20
 dunt, & votis precibusque insuper illis assidue supplicandum esse censent. Sed quoniam de precibus
 in præsentia me agere voluistis, & quoniam illæ modo Deum tangant & moueant, audire percupitis,
 idque ipsum vt ex Academicorum delararem institutis, nominatim etiam præscripsistis, consueta phi-
 losophantium, & eorum maxime quos sequimur, procedens via, ab illarum primo descriptione, & 20
 formæ explanatione initium capiam (rei enim de qua agitur ignorata natura, frustra profecto ad
 reliqua festinaret oratio) quo sanè facto, ad illa postmodum explicanda me conuertam, quæ huic con-
 uenientia rei, & commoda esse videbuntur. Sunt autem preces, siue oratio & supplicatio (vt vsitatio-
 ribus apud vos vtar vocabulis) vis quædam animis superne concessa, illos sursum rapiens, & ad deum
 ipsum constringens & vinciens, secundaque omnia semper prioribus vniens & rite copulās. Cū enim
 omnia quæcunque sunt entia, ita a deo procedant & defluant, vt ab illo tamen nusquā dicantur abse-
 dere, alioquin ruerent prorsus, & in nihilum deuoluerentur, omnia profecto in deo esse, & in illo col-
 locari necesse est, vt postmodum ceu intimo quodam orbis ambitu progredientia, ad deū ipsum rur-
 sus, à quo & in quo sunt, diuino & mirabili reuoluantur modo. Neque hoc magnis duntaxat & excel- 30
 lentibus contingere dicimus naturis, quæ alioquin ordine & dignatione propè ad deos accedere vi-
 dentur, sed minimis quibusq; imò informi etiam surdæq; materiæ, quæ inter omnia ab excellentibus
 diuinis remouissima esse censetur causis. Omnibus igitur æqualiter rebus diuina adest præsentia,
 cum in omnibus vbique ipsum ex æquo reperiatur vnum. Neque hoc quispiam miretur in loco, aut
 potius veluti pugnās reiciat, quod diximus à deo labi & procedere omnia, & rursus progressa omnia
 in deo tamen esse & collocari. Nam progredientia verissime manent, & tanquam firmis innixa radi-
 cibus in deo stabiliuntur. Quo enim progredi possunt vbi non sit deus, cuius plena sunt omnia, & qui
 proculdubio & vbique est, & omnia in se stabiliter continet entia? Miro igitur quodam rationis mo-
 do & progrediuntur omnia, & non progrediuntur à deo. nam progressa manent, neque separantur
 omnino, alioquin (quod retro diximus) dilaberentur in nihilum. Et vt ad summam breuiter iste con- 40
 cludatur locus, entia omnia sibi quidem ipsis progredi & procedere iure censentur, in deo autem fir-
 miter illa manere summa est necessitas. Cæterum quoniam non solum à deo progredi entia, sed ad
 deum quoque recurrere & retro flecti debent, vt in hoc etiam superiorum ordinum ad ipsum vnum
 imitentur regressum, aliam quandam à deo perfectionis capiunt notam, qua ad illius bonitatem re-
 tro flecti nata, in ipso (vt diximus) radicatus nixa, in seipsis vero procedentia, rursus ad ipsum diu-
 no quodam munere reflexa perueniant, & innitatur, admirabilem quendam (vt dictum est) efficien-
 tia circuli ambitum, à deo incipientem, & desinentem in deum. Cum enim ab vnitatem (vt dictum est)
 diuina omnia prodeant entia, secum profecto vnitatem sibi impressam afferunt & conseruant quan-
 dam, diuinæ illius vnitatis imaginem, qua postmodum & reuocantur ad illā, & reuocata diuino quo-
 dam perficiuntur modo, qui perfectorum animos rapit entium ad preces & vota, quibus vnio cum deo
 nobis (vt paulo post videbimus) manifestissime completur & perficitur. Et hoc certe est quod in suo 50
 de diuinis nominibus commentariolo ijs ipsis verbis theologus refert Dionysius. Votis & precibus
 ad diuinam bonitatem perueniendum est. Nam ipsa quidem adest omnibus: non autem illi adsunt
 omnia. vbi vero ipsam castissimis precibus, animoque inuocamus defecato & tranquillo, atq; ad diu-
 nam idoneo coniunctionem, tunc nos quoque illi adsumus. Neq; cuiquam profecto hoc quod dixi-
 mus de entium regressu, incredibile videri debet, quādo is non in animorum solūmodo natura perci-
 pitur, sed in rebus etiam animā carentibus id ipsum animaduertere licet. eæ etenim natura sui im-
 pressa huiusce rei gerentes vestigia, quo maxime possunt modo, ad supernas se conuertunt causas, &
 ad diuinos illos superiorum siue ordines, seu sortes appellare malumus, vnde procedunt & defluunt,
 & quibus firmis naturæ nexibus sunt copulata, ceu ad solem solaria (vt ita dicam) se conuertunt, &
 ad lunam lunaria, similibq; cætera modo duces quæq; suos naturaliter consequuntur. Et hæc profecto 60
 est concordia illa, ceu consensus siue naturæ contagio quam græci sympathian vocant, cum inanimes
 & surdæ res ad alias & ad alias superum potestates habiles aptæque reddantur, à quibus vestigia

etiam quædam naturaliter habent impressa, quæ à rerum peritis, cum vsu & experientia, tum illarū interdum admonitu, comprehendī & dignosci recte possunt, ex quibus naturalis (vt nonnulli aiunt) magicæ fluxerunt initia. Cum igitur omnia (vt visum est) entia, duo hæc in sui gerant essentia, signa siue vestigia, seu proprietates (multa enim adducenda sunt nomina, vt naturales has rebus omnibus impressas notas iste explicare possimus) in deo scilicet manendi, & ad deum cum progressa fuerint recurrenti, tum dignius profecto & prius ipsos hæc in se gestare animos censendum est, quibus rerū opifex ille & æternus earum sator & parens diuina bonitatis largitate concessit, vt per vnum quod in ipsis est, in deo firmiter manerent, per mentem autem siue intellectum (vtroq; enim vis ea dicitur modo) à Deo progressi, felici quodam orbis gyro ad Deum rursus ipsum recurrerent. Ad quem profecto regressum maximam supplicationes vim habet & preces, signis quibusdā intercedentibus quæ opifex ille Deus cunctis inseruit animis, quæ neque recte dici possunt, neque si possent, illa certe in vulgū proferre fas esset. Illis igitur superiorum sibi beneficentiam planè conciliat animus, quæ alioquin precantes etiam ipsos copulant & vniunt ad eas quas precantur naturas, diuinamque mentem precantium orationibus coniungunt, & admirabili quodam permiscēt modo. Et vt ad summam dicatur, supremæ illius bonitatis mentem ad omnia largiter animis impertienda commoda huiusmodi mirifice mouent preces, diuinæ cuiusdam suadellæ (vt hoc loquamur modo) ad Deum vim magnam habentes, & vt se ineffabili bonitatis largitate benigniter participandum præbeat, sanè efficiētes. Ad nos igitur vota & preces non trahunt Deos, neque profecto inlamenti illi, aut verbis allecti hominū inuisunt cœtus, vt credula licenter fabulata est antiquitas: sed nos potius ad illos ceu ad legitimos beneficosque parentes filij quodamtenus progressi, precibus medijs reuertimur, trahimur, rapimur, vt illis iugiter assistamus, copulemurque etiam, atque penitus vniamur. Quæ de re quia illius mirifice naturam exprimunt, eiusdem Dionysij de eodem commentario verba subtexere non erit malum, quæ hoc se habent modo. Itaque nos ipsos ad celsiorem diuinorum clarissimorumque radiorum consuetum supplicationibus in primis præparamus, veluti lucidissima catena ex cælesti summitate suspensa, & hucusque pertingente, si semper eam manibus alternis in anteriora porrectis capimus, trahere quidem ipsam videmur, re autem vera non illam ipsi deducimus, quippe supra infraque præsentem, sed ipsi magis ad sublimiores illustrium radiorum fulgores promouemur. Aut certe quemadmodum nauim ingressi cum rudentem ex saxo quodam ad nos vsque porrectum tenemus, quippe cuius nitamur auxilio, non saxum ad nos, sed nos ipsos magis nauimque ad saxum promouemus. Sicuti cōtra si quis maritimum saxum in naui stans propellat, nihil quidem stās & immobile saxum violabit, sed sese potius ab eo magis arcebit, quantoque in illud violentius impulerit, tanto ab eo procul repellitur. Non incommode igitur (vt arbitror) neq; incōcinne in ijs quæ retro sunt enumerata, verarum precum adducta est descriptio, quas dixeramus vim esse quandam superne animis concessam, illos ad Deum rapientem, & eosdem cum illo vincientem, secundaque omnia prioribus semper vniēt. id enim ipsum ineffabili quodam modo mirabiliter efficere preces pro rei natura clare satis (vt arbitror) est ostensum. Quamobrem vniuersus ferè in illis veræ religionis non ab re versari cultus perhibetur. Siquidem vt à Platone mutuatus refert Ciceronis, is Deorum cultus est optimus, idemque castissimus atque sanctissimus, plenissimusque pietatis, vt eos semper pure integra incorruptaq; mente & voce veneremur. Quæ in loco (quoniā religionis facta est mentio) obiter leuioris ingenij nonnullos commonefaciendos esse censeo, ne huiusmodi in re ab incorrupta religionis semita sensim & incaute ad superstitionem dilabantur & ruant. Nam lubricus sanè locus est, & vigili cautionis indigēs cura. Non enim anilibus precum deliramentis totos dies blaterandum est, neq; assiduis votorum ineptijs Deus (vt aiunt) defatigandus & obtundendus, sed matutinis duntaxat vespertinisq; adorationibus, non labijs, sed puro sinceroque cordis affectu rite precandum est. Hoc enim modo preces & legitimum vtique habebunt pondus, neque (quod aiunt) à ventis ferentur irritæ, & opus certe suum efficaciter perficere, & plene complere poterunt. Verum quoniam de precum siue adorationis natura & essentia, qui locus inter philosophos Academicorum est maxime proprius, pro mediocritate nostra & tempore satis (vt arbitror) est pertractatum, quando nostra in cursu versatur oratio, & adhuc prandij non adest tempus, nisi forte me auscultando iam defessi estis, pauca quædam volentibus vobis ijs addere decreui, quæ iisdem de fontibus hausta, ad exactissimam precum notionem eximie facere videntur. Hic cum omnes id percipere vno ore dixissemus, rogassemusque insuper vt si commodo suo fieri posset, nos Academico illo prandio saturos dimitteret, sic profectus est ille. Nequeo satis admirati Magnanæ & Leonice, quātam ijs quos sequimur viri & quā exactam cum alijs in omnibus, tum in ijs maxime quæ ad veram pertinent religionem, iugis industriæ curam semper adhibuerint, quantæque fuerint diligētia. Nam vt alia omittam multa & multiuiga, & in re proposita maneam, nonnulla etiam illi quæ ad veras & efficaces requirantur preces, & illas præcurrere debeant, miro quodam distinctionis ordine, & inuenerunt soli, quod sciam (de antiquis loquor philosophantibus, semperque nostros excipio, qui omnia melius) & soli posterorum memoriæ scriptis suis reliquerunt. Sunt autem huiusmodi, Præcurrere inquit veras exactasque preces debere, naturæ primum illius quam quisque precatur, & cui vouet, certam cognitionem. Non enim apte is accedere cuiquam videtur qui illius naturam & proprietates non nouit. Quamobrem ignitam mentis notionem, primum in diuino cultu habere ordinem, sacrum apud illos censebat elogium, ignis (vt arbitror) calore & motu iugem

vegetamq; designans cognitionem. Hanc secundo sequi loco appropriationem volūt. Aequo feratis animo precor istam verborum nouitatem & insolentiam. inulitatis enim rebus & nouis noua sunt cōformanda vocabula, & ad verbum vt conceditur de græco exprimenda. Isthæc autem appropriatio iuxta illorum decreta conueniens quædam vitæ nostræ ad Deum est assimilatio in omnimodæ synceritatis affectu, castitate scilicet, & puritate, & scientia, & ordine proueniens, qua nostros animos proxime ad Deum accedentes humili & subiecta mentis affectione, cuncta ab illo adipisci bona autumant. Tertium veras præcedere preces debere affirmant contactum, quo Dei ipsius essentiam homines supremo animorum vertice ad illam quasi vergentes & proni contingere censentur. Quarto connumerant loco viciniam, siue propinquitatem quædam, quæ ipso exactior videtur esse contactu, animosq; collustrat, & deo propiores facit. De qua sacrū apud illos verba faciens elogiū, Mortales inquit igni appropinquantes, à Deo diuinam habebunt claritatem. Quem ego ignē (si coniecturæ quisquam in ijs est locus) charitatis apud nostros diuinū signare incendiū, haudquaquam dubitauerim. Quintam & vltimam post quatuor illa recensent vnionem, quæ animorum vnitatem in suprema Dei collocat & inserit vnitate, vnamque quodāmodo in vtriusq; operationū efficit actionē, per quam non suimet amplius, sed dei est animus diuino perstans in lumine, à quo clarissime collustratur & circūfunditur. Et hanc verissime exactissimæq; adorationis extremū & optimū esse asseuerāt finē, quando illa scilicet sequestre & media procedentiū animorū reflexio siue regressus statui copulatur & mansioni, & omne id quod ab vno processit, rursus in ipso vno stabiliter fuerit collocatū, animorūq; lumē à diuino vndiq; lumine fuerit circūfusus. Quamobrē non parua iure inquirunt totius religionis portionē esse preces, cū eæ si recte (vt visum est) fiant, hominū animos sursum rapere, & omnia quæ dicta sunt certissime efficere possint. Non ab re igitur (vt arbitror) apud Platonē Atheniensis hospes solis philosophantibus & probis viris rectas cōuenire contendit preces. his enim expeditissima ad felicitatē sanē est via, cum proxime ad deos accedere, & a generatione terrenisq; se auocare rebus ij vel solī, vel maxime possint viri: prauis autem hominibus, & aliqua cōtaminatis labe istuc haudquaquam conceditur. Impuro enim (vt idem refert Plato) purum contingere nefas est. Accedat igitur is qui recte & efficaciter precari vult, puro synceroq; cordis affectu deum ipsum, excellentesque supra hominem pie veneratus naturas, optima ab initio institutus religionis norma, assidueque diuinis vacans rebus, incessanti etiam vtatur adorationis obsequio. celebre enim apud illos elogium, Perseuerantibus, inquit, viris crebro assistunt dij. Quod nobis ipsa etiam præscripsit veritas, Petite inquit, & accipietis: pulsate, & aperietur vobis. Domoq; insuper ternarium hunc secum afferat numerum, fidem scilicet, veritatē, & amorem, optimamq; præterea bonorū omnium spem, & inuariabile diuini susceptaculū luminis. Nam quod à cæteris seiugari oporteat rebus is qui solitarie solī conuersari vult deo, vel hinc patere potest, quia multitudo ab vno exiens, eo magis ab illo discedere percipitur, quo plus in numerum tendit. Quemadmodum enim haudquaquam commode intermedio non ente ad ipsum acceditur ens, sic inepte & perperā (mehercule) id facere videtur, qui cum multitudine vnitati coniungi & copulari contendit. Non immerito igitur diuinus, & mihi sapius hac in re perhibendus Dionysius isthæc ad verbum scribit. Et ideo maiores nostri orationem hominis, ad deum vnionem quandam esse dixerunt: necnon angelorum opus illam vocauerunt, & veluti præmium quoddam felicitatis & furturi gaudij, & imaginis æternæ beatitudinis appellauerunt. Non esse autem illotis (vt aiunt) manibus ad illam accedendum, verum animo expurgato cum ab omni cogitatione prauī, tum à reliquis etiam affectionibus, quæ illum circa materiam & terrena addictum retinent, ita vt veluti tersum & vndiq; nitidum speculum diuinas rite imagines accipere, & illas clarissime reddere valeat. His etiam addi volunt erga pauperes misericordiam & elemosynas, & ardentium lachrymarum copiosos imbres. Hæc ille. ex quibus vt (arbitror) clarissime etiam apparere potest id quod à principio dixeramus dum adorationis definitionē adduximus, illam scilicet nō solū animos ad deum rapere & deuincire, verum etiam secunda quæq; ad priora copulare & cōiungere. Omnia enim (vt magnus inquit Theodorus) precantur & supplicat, præter ipsum primum, quem omnis inferior natura incessabilibus precando veneratur obsequijs. Cæterum quia nihil sine causa aut fieri, aut esse posse, vniuersæ philosophorum contendunt scholæ, sex vero causarum genera ij quos in præsentia sequimur, viri esse voluerunt, efficientium scilicet, finalium, exemplarium, formalium, instrumentalium, & materialium, ipsius certe adorationis has omnes causas, præter instrumentalem, quam illius natura non recipit, nō minus scite q̄ breuiter & dilucide cōmemorant. Et efficientes quidē illius dicunt esse causas, efficaces quæsdā diuinarum mentiū potestates, quæ animos hortantur & reuocant conuertuntq; ad deum: finales vero recensent incōtaminata sempiternaq; animorū bona, quibus deo cōiunctos perpetuò frui necesse est. Exemplares autē causas autumant, entium priores quæsdam causas ab ipso primitus bono procedentes, illiq; secundū ineffabilem quandā vnionis copulam cōnexas. Formales vero dicunt esse causas, naturas quæsdā quæ animos tum similes deo efficiunt, tum vniuersam illorum vitā perficiunt & cōplent. Materiales autē illius esse causas volunt, signa illa seu imagines & vestigia (vt retro diximus) quæ ab animorū opifice deo illis impressa, ad parentis reminiscētiā excitant, & illos interna quadā vi ad regressum vegetos reddunt. Verum quoniam tum pro salutari animorum ope deum precantur homines, tum pro incolumitate salubritateque corporum, nonnunquam vero pro ijs quæ sunt extrinsecus siue aduersis depellendis, seu bonis adipiscendis: precum quædam & votorum genera & nomina

etiam illis accommodata rebus & nouerunt Academici, & memoriæ mandauerunt. Perfectiuae namque illas appellauere, quæ pro animorum salute fundebantur preces, quoniam id haberent muneris, huiusmodiq; naturas tangerent, quæ id efficaciter adimplere & perficere poterant. Opifices autem illas denominarunt preces, quas pro imbribus fundebant & ventis, tum tempestiuos & salutare sibi precantes, tum pestilentes & noxios deprecantes. Opifices enim quasdam medias naturas, illorum esse causas volebant. Quamobrem Athenis quondam itatae quotannis pro salutaribus ventis ad Deum fundebantur preces, & apud Romanos fulgurum & tempestatum solennes quædam erant deprecationes. Nonnullæ etiam ab illis expurgatoriæ vocitatae sunt preces, quibus tum morborum genera omnia, tum siccitates, terræmotus, labes, cæteraq; huiusmodi deprecabantur mala. Quasdam etiam illi vitales siue animales appellauere preces, quibus superioribus quibusdam rite supplicabant naturis: quibus id muneris esse credebant, vt omnimodam fructuum animaliumq; genituram & incolumitatem auerent & custodirent. Vnde apud Romanos etiam cum alias pleraq; sacrorum ceremoniarum institutis, & celebri pomparum discursu precibusve quotannis ijs semper diebus restius profecto & Deo gratius facere solent. In ijs autem precum generibus (vt ab illis etiam memoriæ traditum est) conueniens sanè is erat modus & ordo, vt eæ scilicet quæ ad ipsos pertinere dicebantur animos, & priores certe, & omnium excellentiores non immerito existimarentur. Quæ vero ad corporum naturam incolumitatemq; spectabant, secundo connumerabantur loco. Vltimæ omnium erant illæ quæ pro ijs quæ extra sunt rebus fieri fundiq; solebant. Neq; me præterit hoc in loco nonnullos etiam superuacuo quodam diligentia (ne curiositatis dicam) studio, adorandi tempora quædam & modos distinxisse, & quæ quibusnam anni tempestatibus, quoque corporis cultu & habitu fieri maxime conuenirent preces recensuisse. Horarum quin etiam momenta, & locorum situs quosdam, syderumq; insuper inter se conspectus, congressusq; certos addidisse: quæ tamen omnia cõsultò nunc præterire decreui, quia vanâ mihi potius superstitionis cuiusdam insaniam & temeritatem quàm vllum veræ religionis cultum merito sapere videntur. illud potius addam, quod in legibus suis diuinus refert Plato, anceps periculosumq; esse, precibus vti vllis eum qui prudentiæ mentisque sit expertus, quinimmo cum illo multo certe melius agi, si secus ac velit illi euenire contingat. Quamobrem in Alcibiade publicas priuatasque apud Lacedæmonios solitas fieri preces mirifice laudat, quibus probis viris commoda prosperaq; præstari à dijs immortalibus exposcunt. Sed iam prandij adest tempus, in quo mecum hodie eritis omnes, vt spiritali cibo iam depastis animis, corpora etiam apud nos suis curentur alimentis. Et ad me conuersus, qui iam surrexeram, & discedere parabam, Mane, inquit, Leonice: neque hinc abscedas. nam tecum mihi quædam sunt conferenda. Tum ego, Ita faciam inquam, quando sic iubes Reuerendissime. D. hac tamen conditione, vt quæ de adorandi modo tibi dicenda restabant, quæ tu siue temporis angustia, seu illa potius quæ abs te adducta est causa, missa fecisti, ea pro bellarijs nobis in secunda apponas mensa. Tum ille hilarè renidens, Talis profecto es, inquit, Leonice, qui omnia (vt aiunt) vafaria semper excutere cupias. Cæterum vt voles. & cum dicto confurgens, è cubiculo in proximum conclaue, vbi paratæ erant mensæ, ire perrexit, nosq; ponè illum sumus sequuti.